

**Jaana Kanninen & Sanni Seppo (toim.),
*Huuto kaupunkiluonnon puolesta***

Tampere: Vastapaino, 2022, 271 s.

MIKKO VESTERINEN

Kaupunkien viherrakenteeseen ja kaupunkiluonnon monimuotoisuuteen on kiinnitetty viime vuosina aikaisempaa enemmän huomiota kaupunkisuunnittelussa. Syynä tähän ovat luontokadon nouseminen vahvemmin poliittiselle agendalle sekä lähiluonnon positiiviset vaikutukset ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. (Ks. esim. Lehmann 2021.) Tietokirjailija Jaana Kanninen ja valokuvataiteilija Sanni Seppo käsittelevät aihetta toimittamassaan teoksessa asukasaktivistien näkökulmasta, jotka ovat nousseet puolustamaan lähiluontoa eri puolilla Helsinkiä. Teoksessa esiteltävistä kymmenestä lähiluontokonfliktista osa on päättynyt asukkaiden voittoon, osa häviöön ja osa on edelleen kesken, joista esimerkkeinä syksyllä julkisuudessa esillä olleet kiistat Stansvikinkallion ja Matokallion suojelusta. Vaikka kirja keskittyy Helsinkiin, antaa se ajankohittaisen katsauksen kaupunkiluonnon ja kaupungin kasvun välisestä ristiriidasta, joka ilmenee muissakin voimakkaasti kasvavissa kaupungeissa. Lisäksi aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu, että asuinalueiden muutoksella on vaikutusta puolueiden vaalimenestykseen (Chiasson ym. 2014). Osaltaan tästä syystä kaupunkisuunnitteluun liittyviä konflikteja ja kaupunkitilan muutosta on syytä tarkastella myös politiikan tutkimuksen näkökulmasta.

VAIVAAKO KAUPUNKISUUNNITTELUA DEMOKRATIAVAJE?

Politiikan tutkimuksen näkökulmasta teoksen kiinnostavinta antia ovat poliittista osallistumista käsittelevät kohdat. Tapauskertomuksissa asukasaktivistit kuvaavat yksityiskohtaisesti pyrkimyksiään vaikuttaa kaavan valmisteluun ja päätöksentekoprosessiin, mutta useimmissa tapauksissa asukkaat pettyvät vuorovaikutuksen tuloksiin tai jopa niiden olemattomuuteen. Useissa tapauksissa aktivistit ovat myös valittaneet kaavasta hallinto-oikeuteen kumotakseen sen ja suojellakseen lähiluontoa. Tästä onnistuneena esimerkkinä mainitaan Hämeenlinnanväylän bulevardisoimista koskenut kiista, joka syntyi, kun vuoden 2016 Helsingin yleiskaavassa esitettiin Keskuspuiston länsiosan varaamista asuinrakentamiselle. Tämä kaatui myöhemmin lainvastaisena hallinto-oikeudessa ja lopulta korkeimmassa hallinto-oikeudessa, sillä kaavamerkinnän nähtiin kaventavan liikaa kansallisesti ja paikallisesti tärkeää Keskuspuistoa.

Tapauskertomukset eivät anna mairittelevaa kuvaa asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksista oman asuinalueensa kehitykseen. Kritiikkiä saavat niin kaupunkien ja valtion neuvottelemat MAL-sopimukset kaupunkiseutujen strategisesta kehittämisestä kuin liiketoimintavetoinen hankesuunnittelu, jotka kirjoittajien mukaan tekevät kaavoituksesta vaikeaselkoista ja heikentävät asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia. Lisäksi asukkaiden kuulemistilaisuuksia kritisoidaan dialogin puutteesta, minkä takia asukkaiden vaikutusmahdollisuudet koetaan yksipuolisiksi ja rajallisiksi. Siksi ei olekaan ihme, että useissa teoksen kertomuksissa paistaa epäluottamus kaupungin kaavoittajia kohtaan, joiden nähdään ajavan vain rakennuttajien etua. Teoksen loppuun

onkin koottu asukasaktivistin lyhyt opas, jossa on kerrottu kaavoitusprosessin vaiheita, keskeisiä käsitteitä sekä keinoja vaikuttaa kaavoitusprosessiin. Kirjaa lukiessa tulee mieleen *demokratiavajeen* käsite, jolla viitataan demokraattisen legitimitetin puutteeseen päätöksenteossa (ks. esim. Vesnic-Alujevic ja Nacarino 2012). Käsite on yhdistetty lähinnä Euroopan unionin päätöksentekoon (emt.), mutta teoksen kertomusten perusteella demokratiavajetta esiintyy myös kaupunkisuunnittelussa, jossa asukkaiden ääni jää helposti huomioimatta poliittisten päättäjien, virkahenkilöiden ja rakennuttajien välisessä ristivedossa. Teos herättääkin aiheellisesti kysymyksen, mikä on asukkaiden osallistumisen vaikutus lopulliseen suunnitteluratkaisuun – tai onko sillä edes vaikutusta.

Kaupunkisuunnittelun demokratiavajeeseen viittaa nähdäkseni myös lähiluontokonfliktien ympärille perustetut *ad hoc* -kansalaisliikkeet, jotka kokoavat yhteen asuinalueen lähiluonnosta huolestuneita ja rakentamista vastustavia toimijoita. Useimmissa teoksen esimerkkitapauksissa oli perustettu jonkinlainen kansalaisliike, joka syntyi lähiluontokonfliktin seurauksena ja hyytyi konfliktin päättyessä. Toisaalta osassa tapauksissa, kuten Keskuspuiston kohdalla, kansalaisliike on jatkanut kohteen kaavoituksen seuraamista ja kansalaisvaikuttamista. Löyhästi verkostoituneiden kansalaisliikkeiden ilmiö kaupunkilaisaktivismin kontekstissa ei ole ennennäkemätön. Aikaisemmassa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka sosiaalinen media ja internet ovat mahdollistaneet uudenlaisia järjestäytymisen verkostoja ja sosiaalisia liikkeitä. Sosiaalinen media ja liikkeiden verkostomainen toimintatapa haastavat julkishallinnon institutionaalisen monopoliaseman tietoon ja vaativat uudenlaisia tapoja kaupungin kehittämiseksi. (Mäenpää, Faehnle ja Schulman 2017.)

Teoksen perusteella demokratiavaje ja useat lähiluontokonfliktit juontavat juurensa Helsingin vuoden 2016 yleiskaavaan, joka toteutettiin ensimmäistä kertaa strategisena pikselikaavana. Teoksessa yleiskaavan pikselikaavamerkintöjä pidetään epäselvinä ja tulkinnanvaraisina, mikä on aiheuttanut kaupunkilaisissa epätietoisuutta kaavoitettavan alueen sisällöistä ja kaavoitettavien alueiden rajoista. Yleiskaavoitusta tutkineen Johanna Tuomisaaren (2019) mukaan strategisen kaavoituksen vahvuus on sen antama joustavuus reagoida muuttuviin maankäytön tarpeisiin, mutta sen varjopuolena on kaavoitustavoitteiden ja -vallan rajapintojen hämärtyminen. Teoksessa korostetaan näitä strategisen kaavoituksen varjopuolia, joka näyttää lisänneen kaupunkilaisten epäluottamusta kaupungin kaavoittajia kohtaan ja jopa rapistaneen kaupunkisuunnittelun legitimitettiä Helsingissä. Teoksessa tämä näkyy esimerkiksi kaavapäätösten juridisena kyseenalaistamisena, mikä osaltaan viittaisi demokratiavajeeseen Helsingin kaupunkisuunnittelussa.

Teoksessa kerrottujen tapausesimerkkien valossa asukasaktiivien asiantuntijuutta tai uusia sosiaalisia liikkeitä ei ole osattu hyödyntää osana asuinalueiden kehittämistä, vaan Helsingissä kaupunkisuunnittelu vaikuttaa nojautuvan edelleen vahvasti ylhäältä alaspäin tapahtuvaan asiantuntijavaltaan, jota ohjaa tavoite kaupungin kasvusta. Tämä näyttää lisänneen kaupunkisuunnittelun demokratiavajetta Helsingissä, kun paikallisten asukkaiden mahdollisuudet vaikuttaa oman asuinalueensa kehitykseen ovat kaventuneet. Yksi kirjan parhaista anneista onkin sen Helsingin kaavoituskulttuuria kritisoiva näkökulma, joka havainnollistaa terävästi kaavoitusprosessin puutteet asukkaiden osallistamisessa. Integroimalla asukkaat ja muut paikalliset yhteisöt nykyistä paremmin osaksi kaavoitusprosessia voitaisiin huomioida asuinalueiden erityispiirteitä ja siten välttää lähiluontokonfliktien eskaloitumista. Tämä kuitenkin vaatii,

että kaupunki tunnistaa paikallisyhteisöt rakennuttajien ja muiden kiinteistökehittäjien tapaan kumppaneina osana kaavoitusprosessia.

KAUPUNGISTUMISEN HAASTEET EIVÄT RAJOITU LÄHILUONTOON

Vaikka teos käsittelee monipuolisesti erilaisia lähiluontokonflikteja Helsingissä, on sen suurin puute näkökulmien yksipuolisuus. Teos on kirjoitettu vahvasti asukasaktivistien näkökulmasta, joille lähiluonnon suojeleminen on keino vahvistaa ihmisten hyvinvointia, asuinalueiden viihtyisyyttä ja luonnon monimuotoisuutta. Kaupunkisuunnittelun professori Scott D. Campbell (2016) on määritellyt kaupunkisuunnittelun konfliktien muodostuvan talouskasvun, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja ympäristön suojelun välisistä intressieroista. Kannisen ja Sepon teoksessa Campbellin ympäristön suojelu ymmärretään ensisijaisesti lähiluonnon suojelemisena, jonka nähdään toteuttavan oikeudenmukaista kaupunkisuunnittelua. Campbell kutsuu tätä näkökulmaa *ympäristölliseksi oikeudenmukaisuudeksi*, jossa kaupunkisuunnittelun oikeudenmukaisuus saa legitimizeettinsä ympäristön suojelun ja sen synnyttämien hyvinvointivaikutusten kautta.

Teos käsittelee kuitenkin hyvin kapeasti muita sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviä kysymyksiä, joita Campbellin mukaan ovat esimerkiksi kaupungin asuinkustannuksiin sekä palveluiden ja liikkumisen yhdenvertaisuuteen liittyvät suunnittelukysymykset. Erityisesti korkeat asuinkustannukset ovat suurimpia sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ongelmia Helsingissä, sillä kaupungistumisen seurauksena asuntojen hinnat ovat nousseet nopeammin kuin muualla maassa. Helsingin asuntomarkkinatilanne onkin jakanut ihmisiä entistä voimakkaammin voittajiin ja häviäjiin, kun varallisuus on kasaantunut yhä harvemmille. (Kempas ja Tegelberg 2021.) Asumiskustannuksia on pyritty Helsingissä hillitsemään kasvattamalla asuntotuotantoa, millä on haluttu ehkäistä myös asuinalueiden segregatiota. Samalla Helsinki on pyrkinyt hillitsemään ilmastonmuutosta ja kehittämään kaupungista hiilineutraalia, mikä on tarkoittanut kaupunkirakenteen tiivistämistä sekä joukko- ja pyöräilyliikenteen kehittämistä. (Helsingin yleiskaavaselostus 2016.) Yleiskaavan perusteella Helsingin kaupunkisuunnittelu vaikuttaa tähtävään Campbellin termiin *ympäristöressurssien tehokkaaseen hallintaan*, jossa kasvua hallitaan ympäristölle kestäväällä tavalla tiivistämällä kaupunkirakennetta ja mahdollistamalla ilmastoystävällinen kaupunkiarki.

Näitä asumisen sosiaalisia ja kaupunkirakenteen ympäristöllisiä näkökulmia käsitellään kirjassa kuitenkin kapeasti. Erityisesti kaupunkisuunnittelun ja kaupungistumisen sosiaalisten haasteiden käsittely loistaa poissaolollaan. Sen sijaan teos piirtää kuvan kaupungin virkahenkilöistä ja päättäjistä luonnon tuhoajina, joille kaupungin kasvun mahdollistaminen on kaupunkisuunnittelun tärkein tehtävä. Teoksessa kaupungistumisen haasteita vähätellään viittaamalla etätyön yleistymiseen, minkä seurauksena Helsinkiin ei kohdistu pandemian jälkeisessä maailmassa yhtä suurta kasvupainetta. Viimeisimpien väestötietojen mukaan tämä ei näytä pitävän paikkansa, sillä Helsingin kasvu on vuonna 2023 ollut ennätyksellisen suurta (Helsingin Seudun Suunnat 2023). Koronapandemian aiheuttama notkahdus Helsingin väestönkasvussa vaikuttaisi siis olleen väliaikaista. Joidenkin arvioiden mukaan kaupungistuminen voi jopa kiihtyä kohti suurimpia kasvukeskuksia alueiden kilpailun kiristyessä pandemian jälkeisessä maailmassa (Florida, Rodríguez-Pose ja Storper 2023).

Etätöön ohella teoksessa esitetään ratkaisuksi Helsingin asuntotuotantotarpeeseen arkkitehti Olli Hakasen *maanpinnan kiertotaloutta*, jossa kaupunkien kehittämisessä hyödynnetään vain jo luonnolta vallattua maapintaa. Tämä tarkoittaa asuntotuotannon keskittämistä laajoille liikenneväylille, vanhojen rakennusten kunnostamista ja toimistotilojen muuttamista asuintaloiksi, mikä mahdollistaisi lähiluonnon suojelemisen ja täydennysrakentamisen vähentämisen. Kirjassa esimerkiksi arvioidaan, että vanhojen liiketilojen muuttaminen asunnoiksi voisi parhaimmillaan muodostaa jopa 10 prosenttia Helsingin uusista asunnoista.

Tämän takia on ristiriitaista, että teoksen tapauksertomuksissa vastustetaan rakennushankkeita, kuten Hämeenlinnanväylän bulevardisointia ja Raide-Jokeria, joiden tavoitteena on ollut tehostaa kaupungin maapinta-alan käyttöä ja keskittää rakentamista joukkoliikenneyhteyksien varrelle. Tapauksertomusten kirjoittajat tosin mainitsevat, etteivät vastusta hankkeita itsessään vaan niiden toteutustapaa, joiden alle jää arvokkaita lähiluontokohteita. Teoksessa kuitenkin vallitsee kriittinen asenne kaupunkirakenteen tiivistämistä ja suuria joukkoliikennehankkeita kohtaan, koska ne nähdään syyllisenä lähiluontokonflikteille. Tämä siitä huolimatta, että tiiviin kaupunkirakenteen on todettu tehostavan kaupungin maankäyttöä ja säästävän lähiluontoa rakentamiselta (ks. esim. Lehmann 2021). Tämä herättää lukijassa ristiriitaisia ajatuksia: miten kaupungin kasvuun on tarkoitus vastata ja huolehtia kaupunkisuunnittelun sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, jos kaupungin strategisia tavoitteita kaupunkirakenteen tiivistämisestä ja liikennekulttuurin muutoksesta vastustetaan. Tähän teos ei anna tyydyttävää vastausta, vaikka maanpinnan kiertotalous on käsitteenä kiinnostava. Sitä olisi ollut hyvä avata enemmän, sillä nyt teosta vaivaa tietty ristiriitaisuus kaupunkisuunnittelun sosiaalisten ja ympäristöllisten tavoitteiden välillä.

Nähdäkseni kirjassa ei olekaan kyse yksinomaan huudosta kaupunkiluonnon puolesta, vaan myös huudosta kaupunkilaisten vaikuttamisen puolesta. Tapauksertomuksissa toistuu asukasaktiivien affektiivinen näkökulma, jossa luonnosta välinpitämätön kaupunki ohittaa asukkaiden mielipiteen. Tämä antaa mustavalkoisen ja karun kuvan kaupunkisuunnittelusta Helsingissä, mikä herättää lukijassa enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Samalla teos onnistuu herättämään kysymyksen kuntademokratian toimivuudesta, jonka haasteita on aikaisemmin tutkittu lähinnä edustuksellisen demokratian näkökulmasta (esim. Kestilä-Kekkonen ym. 2018). Teoksen perusteella kuntademokratian toimivuutta olisi kuitenkin syytä tarkastella laajemmasta näkökulmasta. Syytä olisi myös enemmän tutkia, ottaako nykyinen kunnallinen päätöksenteko huomioon kaupunkilaisten näkemyksiä kaupunkien kehittämisessä vai tapahtuuko tosiasiallinen vaikuttaminen demokraattisten prosessien ulkopuolella. Kuntademokratian toimivuuden ja legitimitetin kannalta on olennaista, että paikalliset asukkaat otetaan vahvemmin mukaan osaksi suunnitteluprosessia, jotta vastakkainasettelua kaupungin ja asukkaiden välillä voidaan vähentää.

LÄHTEET

- Campbell, Scott D. 2016. The Planner's Triangle Revisited: Sustainability and the Evolution of a Planning Ideal That Can't Stand Still. *Journal of the American Planning Association* 82:4, 388–397.
- Chiasson, Guy, Mario Gauthier, ja Caroline Andrew. 2014. Municipal Political Parties and Politicization: The Case of the 2013 Gatineau Elections. *Canadian Journal of Urban Research* 23:2, 79–99.

- Florida, Richard, Rodríguez-Pose, Andrés ja Storper, Michael. 2023. Cities in a post-COVID world. *Urban Studies* 60:8, 1509–1531.
- Helsingin Seudun Suunnat. 2023. Seudun väestönkasvu ennätyksellisen suurta. *Väkiluvun muutos*. <https://www.helsinginseudunsuunnat.fi/fi/vakiluvun-muutos>. Viitattu 18.12.2023
- Helsingin yleiskaavaselostus. 2016. Helsingin kaupunki.
- Kempas, Karla, ja Tegelberg, Veera. 2021. *Voittajien ja häviäjien Suomi – asuntovarallisuuden uusjako*. Tampere: Vastapaino.
- Kestilä-Kekkonen, Elina, Sipinen, Josefina, Borg, Sami, Tiihonen, Aino ja Wass, Hanna. 2018. *Kunta-demokratiaindikaattorit 2017*. Oikeusministeriö.
- Lehmann, Steffen. 2021. Growing biodiverse urban futures: Renaturalization and rewilding as strategies to strengthen urban resilience. *Sustainability* 2021 13:5, 1–21.
- Mäenpää, Pasi, Faehnle, Maija ja Schulman, Harry. 2017. Kaupunkiaktivismi, jakamistalous ja neljäs sektori. Teoksessa Pia Bäcklund, Jouni Häkli, ja Harry Schulman (toim.), *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä* Tampere: Tampere University Press, 239–259.
- Tuomisaari, Johanna. 2019. *Epävarmuuden edessä. Kuntien strateginen kaavoitus joustavana käytäntönä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Vesnic-Alujevic, Lucia ja Nacarino, Rodrigo Castro. 2012. The Eu and Its Democratic Deficit: Problems and (Possible) Solutions. *European View* 11:1, 63–70.

KIRJOITTAJATIEDOT

MIKKO VESTERINEN

YTM, tohtoriopiskelija

Politiikan tutkimus

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Tampereen yliopisto

mikko.vesterinen@tuni.fi